Багато людей були шоковані, коли почули, що капітан Форестьєр загинув у лісовій пожежі, намагаючись урятувати песика своєї дружини, якого випадково зачинили в будинку. Деякі люди казали, що вони ніколи такого в ньому не помічали; інші казали, що вони нічого іншого від нього і не сподівалися, але кожен з них розумів це по-своєму. Після цього трагічного випадку місіс Форестьєр знайшла притулок на віллі людей на ймення Гарді, з якими вона та її чоловік щойно познайомились. Капітану Форестьєру вони не подобалися, принаймні він недолюблював Фреда Гарді, але сама вона відчувала: якби він пережив ту жахливу ніч, то змінив би свою думку. Він би зрозумів, яка хороша людина Фред Гарді, незважаючи на його репутацію, і оскільки він був справжнім джентльменом, то не вагаючись визнав би свою помилку. Місіс Форестьєр не уявляла, чи вона б змогла жити далі, втративши людину, що була для неї всім, якби не надзвичайна ласкавість родини Гарді. В її великому горі тільки їхнє постійне співчуття було для неї єдиною розрадою. Вони, ті, що мало не на власні очі бачили велику самопожертву її чоловіка, як ніхто інший знали, якою він був чудовою людиною. Вона ніколи не могла забути слова, що сказав їй Фред Гарді, коли розповів їй ту жахливу новину. Саме ці слова надавали їй снаги не тільки витримати те страшне лихо, але й зустріти безрадісне майбутнє з такою мужністю, з якою, вона це добре знала, та хоробра людина, той галантний джентльмен, якого вона так кохала, бажав би, щоб вона його зустріла.

Місіс Форестьєр була дуже приємна жінка. Ввічливі люди часто кажуть так про жінку, коли не можуть нічого більше про неї сказати, і це зазвичай розцінюється як стримане схвалення. Я так не вважаю. Місіс Форестьєр не була ані чарівною, ані вродливою, чи розумною; навпаки, вона була смішною, некрасивою і безглуздою. Незважаючи на це чим довше ви її знали, тим більше вона вам подобалася, і коли б вас спитали чому, то ви не змогли б зробити нічого іншого, як повторити, що вона дуже приємна жінка. Вона була середнього чоловічого зросту; вона мала великі вуста і великий гачкуватий ніс, вицвілі сині короткозорі очі і великі незграбні долоні. Шкіра в неї була у зморшках і обвітрена, але

вона накладала товстий шар косметики, а її волосся, яке вона носила довгим, було пофарбоване у золотий колір, добре завите і майстерно зачесане. Вона робила все можливе, щоб винищити все чоловіче в своїй зовнішності, але скінчила тим, що стала виглядати як водевільний артист, який грає жіночу роль. Її голос був голосом жінки, але ви завжди чекали, що вона зараз скінчить грати свою роль і заговорить низьким басом, а потім, зірвавши з голови золотокосу перуку, відкриє чоловічу лису макітру. Вона витрачала багато грошей на свій одяг, який вона отримувала від найфешенебельніших паризьких модельєрів. Але незважаючи на те що їй було вже п'ятдесят років, на біду собі вона добирала сукні, які б добре пасували маленьким гарненьким манекенницям у розквіті їхньої юності. Вона завжди носила на собі цілу купу дорогоцінних прикрас. Її рухи були незграбні, як і її жести. Якщо вона заходила до вітальні, де був цінний виріб з гагату, то вона завжди умудрялася скинути його на підлогу; якщо вона обідала у вас і ви мали набір склянок, до яких ви були не байдужі, то вона майже завжди розбивала одну з них ущент.

Незважаючи на все це ця незграбна оболонка вмішувала ніжну, романтичну та ідеалістичну душу. Вам був потрібний деякий час, щоб про це дізнатися, тому що, коли ви вперше її бачили, ви сприймали її як смішну істоту, а потім, коли ви знайомилися з нею краще (і страждали від її незграбності), вона починала доводити вас до білого жару; але коли ви це відкривали, ви розуміли: які ж ви були дурні, що не помітили цього відразу, тому що це прозирало крізь ці вицвілі сині короткозорі очі доволі соромливо, але з відвертістю, яку тільки дурень міг не помітити. Ті вишукані мусліни і моложаві органді, ті дівочі шовки прикривали не незграбне тіло, але свіжий дівочий дух. Ви забували, що вона розбила вашу порцеляну і те, що вона виглядала, наче чоловік, перевдягнений у жінку, ви бачили її такою, якою вона бачила себе сама, такою, якою вона й була б насправді, якби її натуру можна було побачити — ніжною крихіткою з золотим серцем. Коли ви були вже добре з нею знайомі, то ви помічали, що вона проста, мов дитина; вона була чутлива до будь-якої уваги з вашого боку; її власна доброта була безмежна: ви могли попросити її зробити для вас будь-яку річ, хоч би як важко це для неї

було, і вона зробила б це так, немов би ви робили їй послугу, ставлячи її у незручне становище. Вона мала рідкісний дар некорисливої любові. Ви знали, що ніколи зла чи невдячна думка не промайне у неї в голові. І обґрунтувавши все це, ви знову повторювали, що місіс Форестьєр дуже приємна жінка.

На жаль, вона була також безпросвітною дурепою. Про це ви дізнавалися, зустрівши її чоловіка. Місіс Форестьєр була американка, а капітан Форестьєр був англієць. Місіс Форестьєр народилася в Портленді, в штаті Орегон, і ніколи не була в Європі до війни 1914 року, коли її перший чоловік тільки-но помер, а вона пішла працювати до шпиталю і вирушила до Франції. Вона не була заможна за американськими стандартами, але вона була така за нашими англійськими стандартами у тогочасних умовах. З того, як жили Форестьєри, я припускаю, що вона одержувала десь біля тридцяти тисяч доларів на рік. Якщо не зважати на те, що вона давала не ті ліки не тим хворим, накладала їм бинти так, що вони були більш ніж не до речі, і розбивала кожен інструмент, який можна було розбити, то вона була непоганою доглядальницею. Я не думаю, що робота викликала у неї відразу і вона виконувала її абияк.

Звичайно, вона ніколи не жаліла своїх сил, і, я певен, у неї ніколи не уривався терпець. Я здогадуюсь, скільки бідолах мали можливість благословити м'якість її серця, і, може, так сталося, що не один з них зробив останній важкий крок у вічність з більшою мужністю завдяки доброті та любові її золотої душі. Це сталося в останній рік війни, коли капітан Форестьєр поступив до шпиталю під її нагляд, і згодом, коли був проголошений мир, вони одружилися. Вони оселилися у симпатичній віллі на пагорбах за Каннами і дуже скоро посіли помітне місце серед вищого світу на Рив'єрі. Капітан Форестьєр добре грав у бридж і полюбляв грати у гольф. Він був також не абищо у тенісі. Він мав вітрильник, і влітку Форестьєри влаштовували дуже гарні вечірки між островами. Після сімнадцяти років подружнього життя місіс Форестьєр все ще обожнювала свого чоловіка, який виглядав ще досить непогано, і

після недовгого знайомства ви могли почути всю історію їхнього кохання, розказану тією тягучою західною говіркою:

— Це було кохання з першого погляду,— розповідала вона.— Його принесли, коли мене не було на роботі, і коли я прийшла і побачила його в одному з моїх ліжок, о мій Боже, я відчула такий поштовх у серці, на мить мені здалося, що я перевтомилася і мені це примарилось. Він був найвродливіший чоловік, якого я коли-небудь бачила.

— Його було сильно поранено?

— Гм, його взагалі не було поранено. Розумієте, це найбільш вражаюча річ: він пройшов крізь усю війну, іноді він був під вогнем місяцями і, зрозуміло, він жертвував своїм життям двадцять разів на день, він один" із тих людей, які просто не знають, що таке страх; але він не отримав жодної подряпинки. У нього були фурункули.

Це здавалося не дуже романтичним захворюванням, щоб дати поштовх романтичній прихильності. Місіс Форестьєр була трохи сором'язлива, і хоча фурункули капітана Форестьєра цікавили її безмежно, для неї завжди було важко сказати вам, де саме вони містилися.

— Вони були якраз унизу його спини або навіть нижче, і для нього було мукою, коли я їх перебинтовувала. Англійці на диво сором'язливі, я завжди це помічала, і це його дуже засмучувало. Ви б могли подумати, що такі взаємини, якщо ви розумієте що я маю на увазі, зробили нас ближчими з першої зустрічі. Але цього якось не сталося. Він поводився зі мною дуже стримано. Коли я підходила до його ліжка під час обходу, у мене відбирало подих і моє серце стрибало так, аж я не могла зрозуміти, що зі мною. Звичайно у житті я дуже спритна: я ніколи нічого не впускаю і не розбиваю; але, ви не повірите, коли мені треба було давати йому ліки, я обов'язково впускала ложку чи розбивала склянку, уявляю що він про мене думав.

Було майже неможливо не засміятися, коли місіс Форестьєр вам це розповідала. Вона усміхалася так солодко:

— Я бачу, вам це здається нісенітницею, але ви розумієте, я ніколи себе ще так не почувала. Коли я вийшла заміж за мого першого чоловіка, він був удівцем і в нього були дорослі діти, він був порядною людиною і одним з найпочесніших громадян штату, але то все було якось інакше.

— І як же ви нарешті здогадалися, що закохалися у капітана Форестьєра?

— Гм, можете мені не повірити, я знаю, це звучить смішно, але річ у тім, що одна з сестер сказала мені про це, і як тільки вона мені це сказала, я відчула, що воно так і є. Спочатку я дуже засмутилася. Розумієте, я нічого про нього не знала. Як і всі англійці, він був дуже стриманий. Подейкували, що у нього були дружина і півдюжини дітлахів.

— І як же ви дізналися, що це не так?

— Я спитала в нього. В ту мить, коли він сказав мені, що він старий парубок, я вирішила, що так чи інакше, але я вийду за нього. Бідолашний, він так мучився, розумієте, йому треба було лежати весь час долілиць, бо лежати на спині було мукою, а що ж до того, щоб сісти, то він про це і думати не смів. Але я не вірю, що він мучився більш за мене. Чоловіки люблять шовки, що облягають тіло, і м'які пухнасті речі, ну ви розумієте, про що я веду, а я, як доглядальниця, почувала себе дуже незручно у штатному халаті. Завідуюча відділенням, одна з тих старих дів з Нової Англії, забороняла користуватися косметикою, а в ті часи я взагалі не користувалася косметикою; моєму першому чоловікові це ніколи не подобалося; і моє волосся тоді не було таким гарним, як зараз. Він часто дивився на мене отими своїми чудовими синіми очима, і я відчувала, що він, певно, думає, що я виглядаю так, як треба. В нього

був дуже похмурий настрій, і я гадала, що мушу зробити все для того, щоб він повеселішав, тому якщо в мене випадала якась вільна хвилинка, я йшла до нього і розмовляла з ним. Він казав, що не може миритися з думкою про те, що сильний, здоровий чоловік мусить лежати в ліжку тиждень за тижнем, в той час коли його товариші були в окопах. Ви не могли розмовляти з ним, не розуміючи, що він був одним з тих чоловіків, які не можуть певною мірою насолоджуватися життям, якщо над ними не свистять кулі і кожна наступна мить може бути останньою. Небезпека його стимулювала. Вам я можу сказати, що кожного разу, коли я записувала його температуру, я додавала один чи два градуси, щоб лікарі думали, що йому гірше, ніж насправді. Я знала, що він робить усе можливе, щоб умовити їх відпустити його, і я гадала, що це буде тільки справедливо переконатися, що цього не вийде. Він завжди дивився на мене з розумінням, коли я щось розповідала, і я знаю, що він чекав на ті наші балачки. Я розповіла йому, що я вдова і що в мене немає нікого, і я також сказала йому, що думаю оселитися у Європі після війни. Поступово він трохи пом'якшав. Він не розповідав про себе багато, але почав мене піддрочувати,— ви ж знаєте його чудове почуття гумору,— і іноді мені справді здавалося, що я йому подобаюся. Нарешті повідомили, що він вже придатний до служби. На превеликий мій подив, він запросив мене з ним повечеряти в його останній вечір. Мені вдалося узяти відпустку у завідуючої відділенням, і ми поїхали до Парижа; Я не могла собі уявити, що він виглядатиме таким вродливим у військовій формі. Я ніколи не бачила, щоб хто-небудь виглядав більш витончено. Аристократ до кінчиків нігтів. Хоч так чи інакше, але він не виглядав таким щасливим, яким я сподівалася його побачити. Він же так прагнув на фронт.

— Чому ви такі невеселі сьогодні? — спитала я його.— Ви ж таки дочекалися здійснення свого бажання.

— Так, це правда,— сказав він.— Що ж до того, що я трохи невеселий, чи не здогадуєтесь ви чому?

Я просто не насмілювалася і гадати, що він мав на увазі. Я подумала, що краще трохи пошуткую:

— З мене не дуже добра відгадувачка,— сказала я, усміхнувшись.— Якщо ви хочете, щоб я про це дізналася, то краще скажіть.

Він потупив очі, і я бачила, що він нервується.

— Ви були занадто ласкаві до мене,— сказав він.— Я ніколи не зможу вам віддячити за вашу ласку. Ви найкраща жінка, яку мені доводилося знати.

Коли я почула це, то дуже засмутилася: ви знаєте, які смішні ці англійці; до цього часу він жодного разу не сказав мені компліменту:

— Я зробила тільки те, що зробила б кожна досвідчена доглядальниця,— сказала я.

— Чи зможу я побачити вас знову? — спитав він.

— Це залежить від вас,— відповіла я. Я сподівалася, що він не почув, як тремтить мій голос.

— Я не хочу вас залишати,— сказав він.

Я ледь могла говорити:

— Так, може, і не треба? — сказала я.

— Доки мій король і моя країна потребують мене, я належу їм.

Коли місіс Форестьєр дійшла до цих слів, її вицвілі сині очі наповнилися сльозами.

— Але ж війна не вічна,— сказала я.

— Коли війна скінчиться,— відповів він,— якщо припустити, що якась куля не покладе мені кінець, у мене не буде жодної копійки. Я навіть не знаю, як я буду заробляти собі на життя. Ви дуже багата жінка, я ж злидар.

— Ви англійський джентльмен,— сказала я.

— Чи буде це чогось варте, якщо світ зробили безпечним для демократії? — відповів він гірко.

Я тоді мало не виплакала очі. Все, що він сказав, було таке красиве. Зрозуміло, я знала на що він натякає. Він не вважав гідним просити мене одружитися з ним. Я відчувала, що він скоріше помре, аніж дозволить мені думати, що йому потрібні мої гроші. Він був чудовою людиною. Я знала, що я

його не варта, але я бачила, що якщо хочу його отримати, то мушу узяти ініціативу у свої руки і здобути його сама:

— Не варто прикидатися, що я не закохана у вас по самі вуха, бо це правда,— сказала я.

— Не робіть це ще болісніше для мене,— сказав він хрипко.

Я думала я помру, я так кохала його, коли він це сказав. Це сказало мені все, що я хотіла знати. Я простягла до нього руку:

— Чи візьмеш ти зі мною шлюб, Роберте? — спитала я просто.

— Елеоноро,— відповів він.

Саме тоді він розповів мені, що покохав мене з першого дня, коли мене побачив. Спочатку він не сприймав це серйозно, він гадав, що я проста доглядальниця, і що, можливо, він міг би завести зі мною нетривкий роман, але потім він зрозумів, що я не така і що я маю гроші, і вирішив завоювати мою любов. Ви бачите, він зовсім не сподівався зі мною одружуватися.

Здається, нічого так її не влещувало, як думка про те, що капітан Форестьєр хотів завести з нею інтрижку. Було зрозуміло, що, напевно, ніхто ще не робив їй таких безчесних пропозицій, і хоч Форестьєр також цього не зробив, сама думка про такий намір була для неї вічною втіхою. Коли вони одружилися, то родичі Елеонор,— добре навчені життям люди з Заходу,— припустили, що її чоловік мусить працювати, а не жити на її гроші, і капітан Форестьєр радо погодився. Єдина умова, яку він поставив, була така:

— Є деякі речі, що їх джентльмени не можуть робити, Елеоноро. Все інше я робитиму з радістю. Бачить Бог, я не звертаю жодної уваги на такі речі, але якщо хтось народився вищим за інших, то він нічого з цим не вдіє, і, чорт забирай, особливо в ці часи, коли ти справді щось завдячуєш своєму класові.

Елеонор гадала, що він і так зробив достатньо, ризикуючи своїм життям заради своєї батьківщини в усіх цих кривавих боях протягом чотирьох довгих років; але вона занадто ним пишалася, щоб дати нагоду людям сказати, що він просто авантюрист, який одружився з нею заради її грошей, і вона вирішила не заперечувати, якщо він знайде якусь роботу, яка буде його варта.

На жаль, ті місця, що пропонувалися, були не дуже важливі. Але він не відмовився від них із власної ініціативи.

— Усе буде так, як ти скажеш, Елеоноро,— казав він їй.— Тобі треба тільки вимовити слово, і я візьмусь за це. Мій бідолашний старий батько

перекинувся б у могилі, якби побачив, чим я займаюсь, але нічого не вдієш. Мій перший обов'язок — перед тобою.

Елеонор не хотіла про це нічого і чути, і поступово ця ідея про його працевлаштування відпала сама по собі. Більшість року Форестьєри проводили на своїй віллі, на Рив'єрі. Вони рідко навідувалися до Англії; Роберт казав, що після війни там немає місця для джентльменів, а всі справжні хлопці, з яких усі були благородні і з якими він зазвичай товаришував, коли був "одним з хлопців", тепер уже всі були вбиті. Звичайно, він би не відмовився проводити зими в Англії, три дні на тиждень у Кворні[1], це було життя справжнього чоловіка, але бідолашна Елеонор, їй було б так незручно в цьому товаристві мисливців, що він не насмілювався вимагати від неї такої жертви. Елеонор була згодна на будь-які жертви, але капітан Форестьєр сказав ні. Він був уже не такий молодий, як раніше, і його мисливські дні минули назавжди. Його добре влаштовувало розведення валлійських короткопалих тер'єрів і вирощування великих широкогрудих орпінгтонських курчат. Вони мали добрячу ділянку землі; дім їхній стояв на вершечку пагорба, на плато, яке з трьох боків обступав ліс, а спереду у них був садочок. Елеонор казала, що він ніколи не був такий щасливий, як тоді, коли обходив свій маєток у старому твідовому костюмі разом із наглядачем за собаками, який також наглядав і за курчатами. Саме в ту мить ви могли побачити усі ті покоління сільських поміщиків, які були його предками. Елеонор була зворушена і зацікавлена, коли чула довгі розмови про курчат, які він провадив з наглядачем за собаками; світ був нічого не вартий, неначе він обговорював справи селян зі своїм головним управляючим: і ви відчували, що він уболіває за своїх тер'єрів так, неначе ці собаки були його рідні діти. Прапрадід капітана Форестьєра був одним із денді в часи регентства. Саме він розорив родину так, що всі маєтки пішли з молотка. Вони володіли колись чудовим давнім маєтком у Шропширі, він належав їм протягом століть, і Елеонор, навіть якщо він більше їм не належав, хотіла б поїхати і побачити його; але капітан Форестьєр казав, що це було б дуже болісним для нього і ніколи, її туди не возив.

Форестьєри багато розважалися. Капітан Форестьєр добре знався на винах і пишався своїм винним льохом.

— Усі знали, що в його батька був найкращий смак в Англії,— казала Елеонор,— і він його успадкував.

Більшість їхніх друзів були американці, французи і росіяни. Роберт вважав їх у цілому набагато цікавішими за англійців, а Елеонор подобалися усі, хто подобався йому. Роберт не вважав, що англійці зайняли належне становище у світі. Більшість людей, яких він знав раніше, належали до мисливських, стрілецьких і рибальських товариств; вони, бідолахи, вже зовсім перевелися, і хоча, хвала Господу, він і не був снобом, але не міг і на хвилинку дозволити своїй дружині спілкуватися з багатьма nouveaux riches[2], про яких ніхто і не чув. Місіс Форестьєр не була і близько такою вибагливою, але вона поважала його упередження і захоплювалась його винятковістю.

— Зрозуміло, що в нього є свої примхи і вподобання,— казала вона,— але я гадаю, що з мого боку це тільки справедливо з ними рахуватися. Коли ви знаєте тих людей, з якими він жив, то ви не можете не зрозуміти: це тільки природно, що він їх має. Єдиний раз, коли я бачила, як він розсердився за всі роки нашого подружнього життя — це коли одного разу в казино до мене підійшов танцюрист, який там працював, і запросив мене на танець. Роберт мало не збив його з ніг. Я сказала йому, що бідолаха тільки виконував свою роботу, але він відповів, що не стерпить, якщо така свиня запросить його дружину потанцювати.

Капітан Форестьєр дотримувався високих моральних стандартів. Він дякував Богу за те, що не був обмежений у коштах, але хтось мав провести десь смугу дозволеного; і хоч він і жив на Рив'єрі, але не бачив причини, чому мусить пити на брудершафт з кожним першим п'яницею, дурисвітом і збоченцем. Він не був ласий до жінок і не дозволив би Елеонор спілкуватися з жінками сумнівної репутації.

— Розумієте,— казала Елеонор,— він дуже чесна людина; він найчистіший чоловік, якого я коли-небудь знала; і якщо подеколи він здається вам нестерпним, то ви мусите завжди пам'ятати, що він ніколи не вимагає від інших того, чого не зробив би сам. І взагалі, ви не можете не захоплюватися людиною, чиї принципи такі високі і яка готова не відступатися від них за будь-яку ціну.

Коли капітан Форестьєр казав Елеонор, що та чи інша людина, яку ви зустрічаєте усюди, і яку ви вважали дуже приємною, виявляється, не належить до вищого світу, то вона вважала за краще не наполягати. Вона знала, що в судженнях її чоловіка це грало вирішальну роль, і була готова його послухатися. Після близько двадцяти років подружнього життя вона була переконана тільки в одному: Роберт Форестьєр — це справжній тип англійського джентльмена.

— І я не знаю, щоб Бог створив коли-небудь щось прекрасніше за це, — говорила вона.

Біда була в тому, що капітан Форестьєр був надто ідеальним типом англійського джентльмена. Йому було сорок п'ять років (він був на два чи три роки молодший за Елеонор), він був усе ще гарний собою, з розкішним кучерявим волоссям і доглянутими вусами; в нього була обвітрена, здорова і засмагла шкіра людини, яка багато часу проводить на відкритому повітрі. Він був високий, стрункий і широкоплечий. Він виглядав як солдат до кінчиків нігтів. Він мав трохи грубу манеру добряка, його властивою ознакою був лункий відвертий сміх. У розмові, в своїй манері, в одязі він був такий типовий, що у це важко було повірити. Він був так схожий на сільського джентльмена, що ви вважали його за актора, який добре грає свою роль. Коли він прогулювався вздовж Круазета[3] з люлькою у роті, у брюках для гольфа і в майже такій же твідовій куртці, яку він одягнув би на полювання, він так скидався на англійського спортсмена, що це просто вражало. А його мова, манера говорити менторським тоном, банальна беззмістовність його суджень, його добродушна, великосвітська дурість так пасували

офіцерові у відставці, що вам важко було повірити, що це все не напускне.

Коли Елеонор почула, що в будинку, який стояв під їхнім пагорбом, оселилися сер Фредерік і леді Гарді, вона дуже зраділа. Робертові було б дуже приємно мати близьким сусідом хоч когось зі свого класу. Вона навела про них довідки у своїх друзів у Каннах. Виявилося, що сер Фредерік нещодавно став баронетом після смерті свого дядька, і приїхав на Рив'єру на два-три роки, поки сплачуватиме податок на спадщину. Про нього казали, що замолоду він вів розгульне життя, йому було вже добре за п'ятдесят, коли він приїхав до Канн, але зараз він уже був статечною людиною, одружений на гарній жіночці і мав двох синочків. На жаль, Гарді була колись актрисою, а Роберт був трохи прохолодний щодо актрис, але всі казали, що вона дуже добре тримається, і ви б ніколи не здогадалися, що вона була колись на сцені. Форестьєри зустріли її вперше на вечірці, на яку сер Фредерік не прийшов, і Роберт визнав, що вона здається дуже порядною людиною. Тому Елеонор, вважаючи, що треба поводитися по-сусідськи, запросила їх обох на ланч. День був розписаний. Форестьєри запросили багато людей, і Гарді трохи запізнилися. Сер Фредерік сподобався Елеонор з першого погляду. Він виглядав набагато молодшим, ніж вона гадала, на його коротко підстриженому волоссі не було сивини; справді, в ньому було щось хлоп'яче, і це приваблювало. Він був худорлявий і на зріст не вищий за неї; в нього були блискучі привітні очі й усмішка завжди напоготові. Вона помітила, що він носить ту ж саму гвардійську краватку, що її іноді носив і Роберт. Він був майже так само вдягнений, як і Роберт, який завжди виглядав так, неначе тільки-но зійшов з вітрини, але він носив свій старий одяг так, неначе і не помічав, у що він вдягнений. Елеонор була цілком впевнена, що він вів замолоду розгульний спосіб життя. Але їй не хотілося його звинувачувати.

— Мені треба представити вас моєму чоловікові,— сказала вона.

Вона покликала його. Роберт розмовляв з якимись іншими гостями на терасі і не помітив, як прийшли Гарді. Він виступив у своїй привітній

сердечній манері, з грацією, якою Елеонор завжди захоплювалась, і потиснув руку леді Гарді. Потім він обернувся до сера Фредеріка. Той кинув на нього спантеличений погляд:

— Чи не зустрічалися ми бува раніше? — спитав він.

Роберт подивився на нього дещо прохолодно:

— Я так не думаю.

— Я міг би присягнутися, що я вже бачив ваше обличчя.

Елеонор відчула, як її чоловік напружився, і відразу зрозуміла, що тут щось не так. Роберт засміявся:

— Це звучить надто категорично, але я гадаю, що ніколи в житті вас раніше не зустрічав. Ми могли зустрітися на війні. Там можна зустріти таку купу людей, чи не так? Леді Гарді, ви скуштуєте коктейль?

За ланчем Елеонор помітила, що Гарді дивиться на Роберта. Напевно, він намагався згадати, де його зустрічав. Роберт зайшов у розмову з жінками, що сиділи поряд, і тому не помітив тих поглядів. Він намагався розважати своїх сусідів, і в кімнаті лунав його голосний, дзвінкий сміх. Він був чудовим господарем. Елеонор завжди подобалося його почуття громадського обов'язку; хоч які набридливі були жінки, які сиділи біля нього, він робив для них усе можливе. Але коли їхні гості пішли, Робертова веселість злетіла з нього, як пальто з плечей. Вона відчувала, що він стривожений.

— Що, княгиня була дуже нудною? — спитала вона співчутливо.

— Вона стара зла кішка, але все інше було добре.

— Як смішно, що сер Фредерік подумав, що вже зустрічав тебе раніше.

— Я бачу його вперше в житті. Але я знаю про нього усе. На твоєму місці, Елеоноро, я не став би мати з ним справу. Я не думаю, що для нього є місце серед нас.

— Але ж він один з найстаріших баронетів в Англії. Ми дивилися в Who's Who[4].

— Він мерзотник із поганою репутацією. Я і не сподівався, щоб капітан Гарді,— Роберт виправився,— Фред Гарді, якого я знав раніше, став зараз сером Фредеріком. Я б ніколи не дозволив тобі запрошувати його до нашого дому.

— Чому, Роберте? Я мушу сказати тобі, що він дуже мені сподобався.

Тільки одного разу Елеонор засумнівалася в правильності суджень свого чоловіка.

— Багатьом жінкам він також подобався, і це влетіло їм у добру копійку.

— Ти ж знаєш, чого тільки люди не балакають. Не можна вірити усьому, що чуєш.

Він узяв її за руку і пильно подивився їй в очі:

— Елеоноро, ти ж знаєш, що я не такий, щоб казати щось про когось у нього за спиною, і краще тобі не знати усе про Гарді; я можу тільки попросити тебе повірити мені на слово, що він не та людина, з якою ти можеш мати щось спільне.

До цього прохання Елеонор не могла залишитися байдужою. її глибоко схвилювало те, що Роберт мав до неї таку довіру; а він знав, що в будь-якому випадку йому треба тільки звернутися до її вірності і вона його не зрадить.

— Ніхто так добре, як я, не знає про твою ідеальну чесність, Роберте, — сказала вона поважно.— Я знаю — якщо б ти міг мені про це сказати, то ти це неодмінно б зробив. Але навіть якщо б ти хотів зробити це зараз, то я відмовилась би; це б виглядало так, неначе я довіряю тобі менше, ніж ти мені. Я хочу покластися на твій розсуд. Я обіцяю тобі, що Гарді більше ніколи не осквернять поріг нашого дому.

Але Елеонор часто обідала без Роберта, коли він грав у гольф, і тому часто зустрічала родину Гарді. Вона була дуже прохолодна з сером Фредеріком — якщо він не подобався Робертові, він мусив не подобатися і їй. Але він чи то не звертав уваги, чи то йому було байдуже. Він робив усе можливе, щоб бути з нею люб'язним, і вона відкрила, що з ним дуже легко спілкуватися. Було важко не любити людину, яка просто думала, що жодна жінка не може бути кращою, ніж вона є, і при цьому лишатися дуже приємною і маги такі гарні манери. Так, може, він і не був порядною людиною, з якою їй можна було б спілкуватися! Але вона не могла нічого з собою вдіяти — так їй подобався погляд його карих очей. Це був насмішкуватий погляд, який вас насторожував, але в той же час такий пестливий, що ви не могли і подумати, що він хоче заподіяти вам якесь зло. Але чим більше Елеонор чула про нього, тим більше вона розуміла, що Роберт мав рацію. Він був безпринципний негідник. Називали імена жінок, які пожертвували усім заради нього, а він просто відкинув їх, як непотріб, у ту ж мить, коли втомився від них. Здавалося, що він уже втихомирився і цілком присвячує себе дружині та дітям; але чи може вовк стати ягням? Було цілком можливо, що леді Гарді треба було миритися з більшим, ніж про те здогадувалися.

Фред Гарді був дуже поганою людиною. Гарні жінки, chemin de fer[5] і нещаслива звичка закладатися не на того коня завели його до суду, зі звинуваченням у банкрутстві, коли йому було двадцять п'ять років, і

його змусили звільнитися з армії. В ті часи він не бачив нічого поганого у використовуванні жінок не першої молодості для задоволення своїх потреб. Але прийшла війна, він поновився у своєму батальйоні і отримав D. S. O.[6]. Потім він опинився в Кенії, де став відомим завдяки одній горезвісній справі про розлучення; він виїхав з Кенії після якоїсь неприємності з чеком. Його розуміння честі було невизначене. Було небезпечно купити в нього машину чи коня, і вам краще було триматися подалі від шампанського, яке він вам тепло рекомендував. Коли він з чарівною переконливістю викладав перед вами плани, на яких ви та він заробите великі гроші, то ви могли бути певні: хоч би там що він з цього отримає, але ви не отримаєте нічого. Він був по черзі продавцем машин, маклером за межами біржі, комісійним агентом і актором. Якби на цьому світі була б хоч якась справедливість, то він би закінчив свій життєвий шлях якщо не у в'язниці, то принаймні в канаві. Але завдяки одній з безглуздих примх долі, успадкувавши нарешті баронство і відповідний прибуток, він одружився, коли йому було вже добряче за сорок, на розумній жінці, в якої у відповідний строк народилося двоє здорових і гарних дітей, а фортуна запропонувала йому впливовість, відповідне становище і повагу. Він ніколи не сприймав життя серйозніше, ніж жінок, і життя було до нього таким же ласкавим, як і жінки. Якщо він думав про своє минуле, то думав із задоволенням: він знав добрі часи, у нього були свої злети і падіння; і зараз, з добрим здоров'ям і чистим сумлінням, він був готовий осісти як сільський джентльмен, і чорт його забирай, виховати дітей так, як і треба їх виховувати; а коли той старий шкарбун, який сидить у парламенті від їхньої виборчої округи, помре, то податися туди самому.

— Я міг би розповісти їм дещо, чого вони не знають,— говорив він.

Можливо, він і мав рацію, але він не замислювався над тим, що, можливо, вони цього і не хотіли знати.

Одного вечора, десь перед заходом сонця, Фред Гарді пішов до одного з барів на Круазеті. Він був компанійською людиною і не любив пити один, тому він озирнувся навколо, щоб подивитися, чи немає там

його знайомих. Він угледів Роберта, який, погравши у гольф, чекав там на Елеонор.

— Привіт, Бобе. Чи не хочеш зі мною випити?

Роберт здригнувся. Піхто на Рив'єрі не називав його Бобом. Коли він побачив, хто це, то прохолодно відповів:

— Дякую, я вже випив.

— То випий ще. Моїй старенькій не подобається, коли я п'ю між ланчем і вечерею, але коли мені вдається втекти від неї, то я зазвичай непомітно приходжу сюди і випиваю десь у цей час. Я не знаю, що ти про це думаєш, але я відчуваю, що Бог створив шосту годину для людини, щоб випивати.

Він бухнувся у велике шкіряне крісло, якраз біля того, де сидів Роберт, і гукнув офіціанта. Він усміхнувся Робертові своєю добродушною, чарівною усмішкою:

— Багато води збігло, відколи ми з тобою зустрілися вперше, старий, чи не так?

Роберт трохи насупився і кинув на нього погляд, який сторонній спостерігач назвав би настороженим.

— Я не знаю, що ви маєте на увазі. Наскільки я знаю, ми зустрілися вперше три чи чотири тижні тому, коли ви та ваша дружина зробили нам ласку, завітавши до нас на ланч.

— Кинь це, Бобе. Я знаю, що вже бачив тебе раніше. Спочатку я не міг пригадати, а потім мене мов блискавкою вдарило. Ти мив машини у тому гаражі біля Брутон-стріт, де я зазвичай тримав свою машину.

Капітан Форестьєр гучно засміявся:

— Мені шкода, але ви помиляєтесь. Я ще ніколи не чув нічого сміховиннішого.

— У мене напрочуд добра пам'ять, і я ніколи не забуваю обличчя. Закладаюсь, що ти мене також не забув. Ти отримав від мене чимало півкрон, які я тобі давав за те, що ти забереш мою машину від моєї квартири, коли мені ліньки було завозити її до гаража самому.

— Це повна нісенітниця. Я ніколи в житті вас не бачив до того, як ви прийшли до мого дому.

Гарді весело всміхнувся:

— Знаєш, я завжди захоплювався "кодаком". У мене багато альбомів з фотокартками, які я зробив в той чи інший час. Що ти скажеш на те, що я знайшов фотокартку, де ти стоїш біля двохмісного авто, яке я тоді тільки придбав? Ти таки дуже гарно виглядав у ті часи, навіть коли на тобі був комбінезон і твоє обличчя не було таким чистим. Зрозуміло, що ти потовстішав, твоє волосся сиве і в тебе вуса, але ти той самий. Я не помиляюсь.

Капітан Форестьєр подивився на нього прохолодно:

— Напевно, ви помилилися через випадкову схожість. Ви давали свої півкрони комусь іншому.

— Добре, а де ж ти тоді був, якщо ти не мив машини в брутонському гаражі між 1913 і 1914 роком?

— Я був в Індії.

— Зі своїм полком? — спитав Фред Гард, знову посміхнувшись.

— Я там полював.

— Ти брехун.

Роберт почервонів:

— Це не те місце, де можна битися, але якщо ви гадаєте, що я залишусь тут, щоб мене ображала така п'яна свиня, як ви, то ви помиляєтесь.

— Чи не хотів би ти почути, що я ще про тебе знаю? Ти знаєш, коли починаєш пригадувати, то можеш згадати так багато, і я також згадав багато речей.

— Мене це зовсім не цікавить. Я повторюю, що ви абсолютно помиляєтесь. Ви сплутали мене з кимсь іншим.

Але він не зробив ніякої спроби піти.

— Ти був схильний до байдикування ще в ті часи. Я пам'ятаю одного разу, коли я збирався зрання виїхати на природу, я наказав тобі помити мою машину до дев'ятої години і вона була не готова, тому я зчинив галас, і старий Томпсон сказав мені тоді, що твій батько був його приятелем і що він узяв тебе з дому для бідних, тому що ти був у такому жахливому становищі. Твій батько був винним офіціантом в одному з клубів, Вайтсі[7] чи Бруксі[8], я забув в якому, і ти також там служив, коли треба було щось пособити. Ти був зарахований у Колдстрімський полк[9], якщо я не помиляюсь, а якийсь чоловік викупив тебе і зробив своїм служником.

— Це суперфантастично,— сказав Роберт зневажливо.

— І я пам'ятаю, коли я одного разу приїхав у відпустку і пішов у гараж, то старий Томпсон розповів мені, що тебе зарахували до A. S. C[10]. Ти не збирався ризикувати своїм життям більше, ніж треба, чи не так? Ти розповідав їм побрехеньки, правда, з усіма тими оповідками, які я чув про твою хоробрість в траншеях? Я гадаю, ти отримав офіцерське звання, чи це теж вигадка?

— Зрозуміло, я отримав звання офіцера.

— Так, багацько різних диваків отримали його в ті часи, це відомо, старий. Якщо це сталося в A. S. C., то я б на твоєму місці не вдягав краватку гвардійців.

Капітан Форестьєр машинально простяг руку до своєї краватки, а Фред Гарді, який спостерігав за ним своїми насмішкуватими очима, був упевнений, що, незважаючи на свою засмаглість, він зблід.

— Це вас не стосується, яку краватку я вдягаю.

— Не треба ображатися, старий, навіщо сперечатися? Я знаю про тебе все, але я не збираюсь тебе виказувати, тому чом би тобі і не зізнатися?

— Мені нема в чому зізнаватися. Я кажу вам, що це все якась помилка, і я мушу вас попередити: якщо дізнаюся, що ви розповідаєте про мене цю брехню, я негайно розпочну проти вас у суді справу про наклеп.

— Облиш це, Бобе. Я не збираюсь розповсюджувати про тебе ніякі плітки. Ти думаєш, мені це треба? Я гадаю, що уся ця історія більше схожа на жарт. Я нічого не маю проти тебе. Я сам був трохи шукачем пригод; мені подобається, як ти провадиш весь цей грандіозний блеф. Почати, як хлопчик на побігеньках, потім стати рядовим, служником і мити машини; і ось, нарешті, ти справжній джентльмен, з гарним

будинком, розважаєш усіх заможних гультіпак на Рив'єрі, перемагаєш на змаганнях з гольфу, ти — віце-президент яхт-клубу, і я не знаю, чого ще. Ти Не-а-би-що у Каннах, в цьому нема сумніву. Це грандіозно. В мене було декілька ризикованих справ свого часу, але мені далеко до тебе, старий, я знімаю перед тобою свого капелюха.

— Якби ж то я заслуговував на ваші компліменти! Але це не так. Мій батько служив у кінноті в Індії, і я принаймні народився джентльменом. Може, я і не зробив дуже доброї кар'єри, але мені немає чого соромитися.

— Гей, облиш це, Бобе. Я нічого не розплескаю, ти знаєш, навіть моїй старій. Я ніколи не кажу жінкам того, чого вони не знали без мене. Повір мені, я вскочив би ще і не в такі халепи, якби я не зробив це правилом. Я гадаю, тобі добре було б мати поруч когось, з ким ти міг би бути самим собою. Невже це не втомлює: ніколи не знімати маску? Це безглуздо з твого боку — тримати мене на відстані. Я такий же негідник, як і ти, старий. Це правда, я баронет і землевласник, але я бував у досить скрутних обставинах свого часу, і мене дивує, шо я не потрапив до в'язниці.

— Це дивує і багатьох інших людей.

Фред Гарді зареготав:

— Тут ти маєш рацію, старий. Але все одно, якщо ти не заперечуєш, я гадаю, це було трохи жорстоко з твого боку — сказати своїй дружині, шо я погана компанія.

— Я ніколи такого не казав.

— Ні, ти це зробив. Вона хороша жінка, але трохи балакуча, чи я помиляюсь?

— Я не налаштований обговорювати мою дружину з такою людиною, як ви,— сказав капітан Форестьєр прохолодно.

— О, не будь таким до біса джентльменом зі мною, Бобе. Ми обидва з тобою ледаща, і баста. У свій час ми могли б зробити великі справи, якби у тебе було б хоч трохи здорового глузду. Ти брехун, хвалько і шахрай, але, здається, ти дуже добре поводишся зі своєю дружиною, і це на твою користь. Вона тебе кохає до божевілля, чи не так? Жінки такі дивні. Вона дуже приємна жінка, Бобе.

Робертове обличчя набрало червонястого кольору, він стиснув кулаки і підвівся зі свого стільця:

— Чорт тебе забирай, припини базікати про мою дружину. Якщо ти ще раз назвеш її ім'я, присягаюся, я зіб'ю тебе з ніг.

— О, ні, ти цього не зробиш. Ти занадто джентльмен, щоб збити з ніг хлопця, меншого за себе.— Гарді сказав ці слова, глузуючи, спостерігаючи за Робертом і готовий у будь-яку хвилину відхилитися, якщо ці великі кулаки вдарять; вони справили на нього велике враження. Роберт безсило опустився на стілець і розтиснув кулаки.

— Ви маєте рацію. Але тільки підступний пес буде грати на цьому.

Відповідь була настільки театралізованою, що Фред Гарді почав посміюватись, але зрозумів, що цей чоловік і справді вірить у це. Він був дуже серйозний. Фред Гарді не був дурнем; він не зміг би прожити двадцять п'ять років завдяки своїй дотепності у доброму достатку, якщо б вона так і не лізла з нього. Але зараз, дивлячись з подивом, як цей сильний, здоровий чолов'яга, що виглядав як типовий англійський спортсмен, безсило опустився на свій стілець, він зненацька усе зрозумів. Він був не звичайний шахрай, який присмоктався до наївної жінки, щоб жити у розкоші та байдикувати. Вона була тільки засобом для досягнення більшої мети. Його полонив ідеал, і, намагаючись його

досягти, він був байдужий до усього. Можливо, ця думка запала йому, ще коли він був хлопчиком на побігеньках у клубі; його члени з їхньою простотою і невимушеністю, недбалими манерами могли здаватися йому дуже привабними; а потім, коли він був рядовим, служником, мийником машин, ті всі люди, яких він зустрічав, які належали до іншого світу і яких він бачив крізь імлистий серпанок обожнення героїв, можливо, сповнили його захопленням і заздрістю. Він хотів бути таким, як і вони. Він хотів бути одним з них. Це був той ідеал, який переслідував його у мріях. Він хотів,— і це було Гротескно, це було патетично,— він хотів бути джентльменом. Війна, яка принесла йому офіцерське звання, дала йому таку нагоду. А гроші Елеонор дали засоби. Цей жалюгідний чоловік прожив двадцять років і весь цей час видавав себе за того, чия цінність була тільки в справжності. Це також було гротескним; це було патетичним. Випадково Фред Гарді вимовив уголос думку, яка промайнула у нього в голові:

— Бідолашний старий,— сказав він.

Форестьєр швидко подивився на нього. Він не міг зрозуміти ані тих слів, ані тону, яким вони були вимовлені. Він почервонів:

— Що ви цим хочете сказати?

— Нічого. Нічого.

— Я думаю, що нам не слід продовжувати цю розмову. Здається, я нічим не зможу вас переконати у тому, що ви помиляєтесь. Я можу тільки повторити, що це все неправда. Я не той, про кого ви думаєте.

— Добре, старий, роби як знаєш.

Форестьєр покликав офіціанта:

— Бажаєте, щоб я заплатив за вас? — спитав він крижаним тоном.

— Так, старий.

Форестьєр якось велично віддав офіціанту банкноту і сказав, щоб той залишив решту грошей собі, а потім, не вимовивши ані слова, жодного разу не глянувши на Фреда Гарді, вийшов з бару.

Вони більше не зустрічалися до тієї ночі, коли Роберт Форестьєр пішов з життя.

Зима минула, і настала весна, і сади на Рив'єрі красувалися барвистим цвітом. Схили пагорбів вкрилися яскравим килимом диких квітів. Весна минула, і настало літо. У містечках уздовж Рив'єри вулиці були розпечені млосною спекою, від якої кров у судинах струменіла швидше; а жінки ходили в солом'яних капелюхах і піжамах. Пляжі були заповнені вщент. Чоловіки у плавках, а жінки майже голі лежали на сонці. Ввечері бари на Круазеті переповнював невгамовний балакучий натовп, такий же різнокольоровий, як квіти на весні. Дощу не було багато тижнів. Уздовж узбережжя сталося декілька лісових пожеж, і Роберт Форестьєр у своїй добродушній, насмішкуватій манері казав декілька разів, що дуже вірогідно, що пожежа може статися і в їхніх лісах. Декілька людей порадили йому зрубати дерева, які росли за будинком; але він про це і чути не хотів: коли Форестьєри купили це місце, ці дерева були у жалюгідному стані, але тепер, коли мертвий ліс вирубався з року в рік, вони мали достатньо простору, були захищені від паразитів і чудово розвивалися.

— Навіщо? Це було б однаково, що відрубати мені ногу. їм щонайменше сто років.

— Чотирнадцятого липня Форестьєри поїхали на святкову вечерю у Монте-Карло і відпустили свій обслуговуючий персонал, щоб вони поїхали до Канн. Це було національне свято[11], і в Каннах вони танцювали проти неба під платанами. Там також пускали феєрверки, і люди приходили звідусюди, щоб повеселитися. Гарді також відіслав

своїх слуг, але самі вони сиділи вдома, а їхніх двоє хлоп'ят лежали у ліжку. Фред розкладав пасьянс, а леді Гарді працювала над затканою від руки матерією, щоб зробити покривку для стільця. Зненацька задзеленчав дверний дзвоник, і хтось гучно загупав у двері.

— Хто там у біса?

Гарді підійшов до дверей і побачив хлопчика, який сказав йому, що у лісі Форестьєрів пожежа. Декілька людей прибігли з села і боролися з нею, але їм потрібна допомога, і чи не зможе він прийти.

— Зрозуміло, я піду.— Він швидко повернувся до дружини і сказав, що сталося.— Збуди малюків і дозволь їм піти подивитися, що там діється. Святий Георгій, після такої посухи усе спалахне як сірник.

Він вибіг надвір. Хлопець сказав йому, що вони вже зателефонували у поліцію і ті збиралися вислати на допомогу солдатів. Хтось намагався додзвонитися у Монте-Карло і попередити капітана Форестьєра.

— Йому треба буде година, щоб сюди дістатися,— сказав Гарді.

Біжучи, вони помітили в небі червонясту заграву, а коли вибігли на верхівку пагорба, побачили, як шугає полум'я. Поблизу не було води, і єдине, що залишалося,— це намагатися збити полум'я. Декілька чоловіків вже почали це робити. Гарді приєднався до них. Але як тільки вони збивали полум'я на одному з кущів, починав тріщати інший і за хвилину перетворювався на палаючий смолоскип. Спека стояла неймовірна, і ті, хто працював, помалу відступали. Дув легкий бриз, й іскри переносило з дерев на кущі. Після стількох тижнів посухи усе було сухе, мов трут, і коли іскра падала на дерево чи кущ, цього було досить для них, щоб миттєво спалахнути. Якщо це не лякало, то принаймні сповнювало благоговінням — коли ви бачили, як велична сосна, висотою в шістдесят футів, палала, як звичайний сірник. Щоб зупинити це, краще за все було рубати дерева і кущі, але людей було мало, і всього двоє чи

троє мали сокири. Єдина надія була на військовий загін, призначений для боротьби з лісовими пожежами, але він ще не прибув.

— Якщо вони не приїдуть сюди незабаром, ми не врятуємо будинок, — сказав Гарді. Поглядом він знайшов дружину, яка прийшла з обома хлопчиками, і помахав їм. Він був уже весь чорний від сажі, обличчя його спітніло. Підбігла леді Гарді:

— Ой, Фреде, собаки і курчата!

— Святий Георгію, так!

Псарні і курник були позаду будинку, у вирубаному в лісі проміжку, і бідолашні тварини збожеволіли від жаху. Гарді випустив їх, і вони розбіглися туди, де їм не загрожувала небезпека. Тепер було не до них. їх можна буде позбирати пізніше. Полум'я можна було вже бачити здалеку. Але військові не приїхали, і маленький загін помічників нічого не міг вдіяти проти полум'я, що все наближалося.

— Якщо ті бісові солдати зараз не приїдуть, то будинку кінець,— сказав Гарді.— Я гадаю нам краще винести з нього те, що зможемо.

Це був кам'яний будинок, оточений дерев'яними верандами, і вони б спалахнули, мов тріска. Якраз нагодилися слуги Форестьєрів. Гарді зібрав їх разом, його дружина і двоє хлопчиків допомагали; вони винесли з будинку на лужок те, що можна було винести: постіль і срібло, одяг, прикраси, картини, деякі меблі. Нарешті прибули військові, дві вантажівки з військовими, і почали систематично рити канави й валити дерева. Там був офіцер, і Гарді благав його, вказуючи на небезпеку, яка загрожувала будинку, щоб спочатку зрубали дерева поблизу будинку.

— Будинок хай сам про себе подбає,— відповів офіцер.— Мені треба зупинити вогонь, який розповсюджується навколо пагорба.

На дорозі з'явилися вогні фар машини, яка швидко наближалася серпантинною дорогою, і через кілька хвилин з неї вистрибнули Форестьєр з дружиною:

— Де собаки? — закричав він.

— Я їх випустив,— відповів Гарді.

— А, це ви!

Спочатку він не впізнав Фреда Гарді в цьому брудному чоловікові, спітніле обличчя якого було вимазане сажею. Він розлючено насупився.

— Я думав, що будинок може спалахнути, тож виніс на двір усе, що можна було винести.

Форестьєр подивився на палаючий ліс:

— Так, це кінець моїм деревам.

— Солдати працюють на схилі пагорба. Вони намагаються врятувати сусіднє обійстя. Нам краще піти і подивитись, чи не можна ще щось врятувати.

— Я піду сам. Вам не треба,— роздратовано вигукнув Форестьєр.

Раптом у Елеонор вихопився болісний зойк:

— Дивіться! Будинок!

Звідти, де вони стояли, видно було, як веранда позаду раптово спалахнула.

— Все добре, Елеоноро. Будинок не може згоріти. Треба буде тільки поновити дерев'яну частину. Потримай мій смокінг, я піду допоможу солдатам.

Він зняв свого смокінга і віддав дружині.

— Я піду з вами,— сказав Гарді.— Місіс Форестьєр, вам краще навідатися туди, де ваші речі. Я думаю, ми винесли все, що було цінного.

— Слава Богу, що на мені була більшість коштовностей.

Леді Гарді була жінкою зі здоровим глуздом:

— Місіс Форестьєр, давайте зберемо усіх слуг і віднесемо усе, що зможемо, до нашого будинку.

Двоє чоловіків пішли туди, де працювали солдати.

— Дуже вдячний вам за те, що винесли речі з будинку,— сказав Роберт стримано.

— Не варто подяки,— відповів Фред Гарді.

Вони ще не відійшли далеко, коли почули, як хтось гукає. Вони озирнулись і побачили жінку, яка бігла за ними вслід:

— Monsieur, monsieur!

Вони зупинилися, і жінка підбігла, простягаючи до них руки. Це була служниця Елеонор. Вона неначе збожеволіла:

— La petite Judy[12]. Джуді. Я зачинила її, коли ми поїхали. Вона в самому пеклі. Я зачинила її у ванній кімнаті для служників.

— Боже мій! — вигукнув Форестьєр.

— Що сталося?

— Елеонорина собачка. Я мушу врятувати її за будь-яку ціну!

Він розвернувся і побіг назад до будинку. Гарді спіймав його за руку, щоб зупинити:

— Не будь дурнем, Бобе. Будинок палає, ти не можеш туди піти.

Форестьєр намагався випручатися:

— Пустіть мене, чорт вас забирай! Чи, може, ви гадаєте, що я дозволю бідолашному песику засмажитися живцем?

— Та замовкни. Зараз не час влаштовувати виставу!

Форестьєр відштовхнув Гарді, але той стрибнув на нього й обхопив обома руками. Тоді Форестьєр ударив Гарді в обличчя кулаком так сильно, як тільки міг. Гарді поточився, послабивши захват, і Форестьєр ударив його вдруге; Гарді впав на землю.

— Ти, мерзотний хаме! Я покажу тобі, як поводиться справжній джентльмен.

Фред Гарді поволі підвівся і помацав обличчя. Воно боліло:

— Господи, завтра в мене під оком буде синець.— Його хитало і в голові паморочилось. Раптом служниця істерично заголосила.— Заткни

пельку, дурепо,— закричав він розлючено.— І не кажи своїй хазяйці ані слова.

Форестьєра вже не було. Тільки через годину вони змогли до нього дістатися. Вони знайшли його долі біля ванної кімнати, мертвого, з мертвим тер'єром у руках. Гарді довго дивився на нього перед тим, як заговорити:

— Ти дурень,— пробурмотів він сердито крізь зуби.— Ти справді дурень!

Ця омана зрештою вийшла Форестьєру боком. Як буває, коли людина плекає якусь чорну думку, аж поки ця думка заполонить її повністю і зробить своїм рабом, так і він брехав настільки довго, що сам повірив у свою брехню. Боб Форестьєр прикидався джентльменом стільки років, що, зрештою, забувши, що все це вигадка, мусив діяти саме так, як підказувало йому його дурне, традиційне розуміння того, як мусить діяти у Таких обставинах джентльмен. Не відрізняючи більше правду від фальшивки, він пожертвував життям заради вдаваного героїзму. Але Фреду Гарді ще треба було сповістити про це місіс Форестьєр. Вона була разом з його дружиною на їхній віллі біля підніжжя пагорба, й вона все ще думала, що Роберт рубає дерева і кущі разом з солдатами. Він сказав їй так лагідно, як тільки міг, але він мусив розповісти всю правду. Спочатку, здавалося, що вона не може зрозуміти, що він каже:

— Мертвий? — закричала вона.— Мертвий? Мій Роберт!

Тоді Фред Гарді, розпусник, цинік, безпринципний негідник, узяв її долоні у свої і сказав якраз ті слова, що самі по собі надали їй рішучості знести своє горе:

— Місіс Форестьєр, він був справжній джентльмен.

[1] Кворн — одна з найбільш фешенебельних мисливських асоціацій у Великій Британії, заснована у XVII ст. Міститься у Мелтон Мовбрей, Лестершир (Центральна Англія).